

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

❖ בס"ד ❖ גליון ס' ❖ פרשת ויקרא תשפ"ג ❖ עם זו יצרת לי ❖ הנושא: "קנה בושם" - מסממני הקטורת ❖

הפטרת פרשת ויקרא

"עם זו יצרת לי ... כי גאל ה' יעקב ובישראל יתפאר" (ישעיה מ"ג כ"א - מ"ד כ"ג).
 והתימנים מסיימים "ומבלעדי אין אלקים" (מ"ד ו').
 ומבואר בהפטרה שישעיה הנביא הוכיח את בני ישראל, על שזנחו את עבודת ה' והרבו לחטוא, ובדבריו לימדם כי טוב להם שמוע בקול ה' מזבח טוב, ואז לא יצטרכו להביא עולות וזבחים, מנחה ולבונה, קטורת וקרבנות.
 ובדבריו בישר להם כי ה' ימחה את פשעיהם, וכבר הבטיחם שיושיעם ויגאלם, וכל זאת למענו ולא בזכותם וזכות אבותיהם. ה' מצוה לעמו שיזכרו מה שראו במתן תורה כי אין אלוה-ה מבלעדי, ושלא יפחדו משום אלוה אחר.
 ואז מפרט רוב סכלותם של עובדי האלילים הבוטחים ומתפללים לפסל, שהם עמלו לייצר, שחצי מבול העץ יסיקו ויאפו ויצלו עליו, ולחציו השני ישתחוו ויתפללו. והנביא מבשר את ישראל על מחילת עונותיהם, ועל שמחת עולם בגאולה העתידה. וכתב הלבוש (סי' תרפ"ה סעי' ו'), שההפטרה מדברת בתוכחות ישראל, שטוב להם לשמוע בקול ה' ולא יצטרכו להביא קרבנות, משיחטאו ויביאו קרבנות הנאמרים בפרשה.

"לא קנית לי בכסף קנה"

כתיב בהפטרה (מ"ג כ"ב כ"ד), "ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, לא הבאת לי שה עולותיך וזבחיך לא כבדתני לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה, לא קנית לי בכסף קנה וחלב זבחיך לא הרויתני אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני בעונותיך".
 ופי' רש"י "לא קנית לי בכסף קנה" לקטורת, לא הוצרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מצויה בארצכם הרבה, ובמדרש איכה (פתיחה פ"ג) אמר רבי אבא קינמנית היתה גדילה בארץ ישראל והיו אוכלין אותה עזים וצבאים.²
 והרד"ק ביאר "קנה" הוא קנה בושם שהיה בקטורת, ואמר בקנה "לא קנית", לפי שלא היה הקנה בארץ ישראל כי אם ע"י קנין, כי מארץ רחוקה היה בא להם, כמו שכתוב "וקנה הטוב מארץ מרחק".

וכתב המלבי"ם, ראה כי לא צויתו עלך שתקנה לי "קנה", אשר אינו נקנה רק בכסף מלא, שהוא יקר המציאות כמ"ש "וקנה הטוב מארץ מרחק".
 והיינו שנחלקו אם במצות הקטורת נצטוו להביא "קנה", שלרש"י ולהרד"ק נצטוו לכלול "קנה" בין סממני הקטורת, (אלא שלרש"י התוכחה היתה במה שהיא מצויה בארצם ובכל זאת לא הביאו "קנה" לקטורת, אולם הרד"ק סובר שהוא נתינת טעם למה לא הביאו "קנה" לפי שהיה צריך להביאו מארץ רחוקה), אולם להמלבי"ם לא נצטוו להביא "קנה" לקטורת, והנביא הוכיחם על שלא הביאו הקרבנות שמצויות אצלם, שהרי "קנה" שקשה להשיגו לא צוה ה' להקטיר.

"קנה" מסממני הקטורת

השיטה מקובצת (כריתות ו'). הביא בשם הרא"ש, "וז"ל כל סממנין של שמן המשחה היו גם בקטורת "מור" הוא מר דרוו, "קציעה" הוא קידה - דתרגומו קציעתא, אבל "קנה בושם" לא היה בקטורת, ואפשר דאינו קוטר ועולה, ודלא כרש"י ז"ל שפירש על ההוא קרא (בהפטרה מ"ג כ"ד) "לא קנית לי בכסף קנה" לצורך קטורת, "וחלב זבחיך לא הרויתני" לצורך זבחים, כי לע"ז הקטרת אותם, והוא פי' לפי הפשט דומיא דזבחים, ותימה הוא למה הוזכר "קנה" שמה, ושמן המשחה לא נעשה כי אם אותו של משה,³ עכ"ל. וכע"ז כתב השימ"ק (ו') בשם תוס' מהר"פ.
 ומבואר מדבריו שנחלקו רש"י והרא"ש אם "קנה" בכלל סממני הקטורת, שהרא"ש סובר שאינו קוטר ועולה ועל כן לא נכלל בין סממני הקטורת, אולם רש"י סובר שהוא נכלל בסממני הקטורת ולכך הוכיחם הנביא על שלא הביאו קנה עבור הקטורת אלא לע"ז, וכמו שהוכיחם על שלא הביאו זבחים לה' אלא הקריבום לע"ז.

"לא הבאת לי שה עולותיך וזבחיך לא כבדתני

לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה" (מ"ד כ"ג)

ודרשו הו"ל (מדרש איכה) "לא העבדתיך במנחה" זה קומין המנחה.
 ויש להבין מה איכפת ליה להמביא את הקרבן במה שהמזבח "לוקח" לו רק קומין, הא השריים נאכלים לכהנים, ונמצא שהמקריב "מפסיד" את כולה.

והנה המשנה למלך (הל' תמידין ומוספין פ"ד הל' ט') נסתפק אי מצי ישראל לבחור לו כהן שיקריב את קרבנו, וההוון איש (וא"ח סי' קצ"ו ס"ק כ"א) ביאר דכל הנידון של המשנה למלך הוא רק על ההקדבה ולא על האכילה, שלגבי מי שיאכל את הקרבן ודאי לא יכול לבחור, וההו"א גופיה פשיטא ליה דאף לגבי הקדבה אינו יכול לבחור כהן.

ואולם לולא דברי המשל"מ וההו"א, לכאורה יש להוכיח מהגמ' תמורה ז' וכן לב: וברבינו גרשום שם, דמצי לבחור לו כהן ואף לגבי האכילה.

ואת"ל כמ"ש ש"ש שמה ניהא קצת, דנשאר לו הטובת הנאה בשיירם - דיכול לבחור איזה כהן יאכלנה, ואינו "מפסיד" לגמרי, לעומת הקומין שנקטר על גבי המזבח שהבעלים "מפסידו" לגמרי.

(מפי' הרמב"ן ר' מנחם הופמן שלי"ט א)

ולכאורה הרא"ש סובר כהמלבי"ם שלא נצטוו להביא "קנה" לקטורת, והתוכחה הוא על שלא נצטוו להביא "קנה" שאינו מצוי, אלא זבחים ומנחות שמצויין לרוב.

פיטום הקטורת

כתוב בתורה (כי תשא לו ל"ד-ל"ה), "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה בד בבד יהיה, ועשית אותה קטורת רוקח מעשה רוקח וגו'".
 ואיתא בכריתות (ו') ת"ר פיטום הקטורת, הצרי, והציפורן, והחלבנה, והלבונה - משקל שבעים של שבעים מנה, מור, וקציעה, שיבולת נד, וכרכום - משקל ששה עשר של ששה עשר מנה, הקושט שנים עשר, קילופה שלשה, וקינמון תשעה וכו'.

דעת רש"י - ד' סממנים מה"ת

ובכריתות (ו') א"ר יוחנן י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני. ופי' רש"י י"א סממנים "ולעיל חשבנו י"א, צרי, ציפורן, חלבנה, ולבונה, מור, קציעה, שבולת נד, כרכום - הרי ח', קושט, קינמון, קילופה - הרי י"א סממנים נאמרו לו למשה ולא ניקבו אלא ד', וכל י"א דבעי נתייבלד ובלבד שיהא קוטר ועולה, כדדרשינן לקמן בכלל ופרט כדברי ר' ישמעאל.

ומבואר מדבריו שמה"ת נצטוו להקטיר קטורת שיש בה י"א סממנים, ומ"מ רק ד' מהם נתפרשו בתורה - נטף ושחלת וחלבנה ולבונה זכה, וז' הנוספים יכול ליתן מכל שאר מיני סמים טובים שירצה כמעשה הרוקחים, ובלבד שיהא דומה לד' המפורשים - שיהא קוטר ועולה וריחו נודף, ומה שאמר ר' יוחנן י"א סממנים נאמרו לו למשה בסיני, הכוונה שהקטורת טעונה שיהיה בה י"א מינים שונים, אבל מאיזה מינים יהיו שאר ז' הסממנים הוא רק מדרבנן. וכע"ז כתב רבינו בחיי (כי תשא לו ל"ד).

דעת הרמב"ן - ח' סממנים מה"ת

כתב הרמב"ן (כי תשא לו ל"ד), ויתכן עוד כי לשון סמים ובשמים לשון אחד הוא כאשר הזכרתי וכו', ואמר הכתוב "קח לך סמים" הנוכחים, היינו למעלה בשמן המשחה (פסוק כ"ג-כ"ד), ונטף ושחלת וחלבנה וסמים עוד ולבונה זכה, ותעשה קטורת מרוקח כמעשה הרוקחים, כ' הסמים הנוכחים למעלה (בפסוק כ"ג) בשמן - מר דרוו וקינמון וקדה נכנסין בקטורת, ו"קנה בושם" על דעתי הוא הקילופה שהזכירו בה חכמים,⁵ והוא דראציני בלשון ערבי, וכן בלשון הגמרא (שבת סה:), והוא קנה כדמות הקנים, והסמים שצוה להוסיף הן שבולת נד, וכרכום, והקושט, לפי מה ששנו חכמים, ואולי אין קפידא בכתוב אלא באלה השמונה שהזכיר. וכ"כ הספורנו (לו ל"ד).

3 אולם בפ"י מהר"י קרא בישעיה כתב, ש"לא קנית לי בכסף קנה" איירי לצורך שמן המשחה ע"י"ש. ובקריית מלך וטעמא דקרא (שם) כתב, דהוא לצורך עצי המערכה שהיה ריחם נודף, אולם הביא שבפסיקתא רבתי (פרק ל' אות ד') מוכח להדיא שהוא לצורך הקטורת.

4 ובפ"י הרוקח עה"ת (כי תשא לו ל"ד), ואע"פ שקנה וקמון לשמן המשחה בא, ולא מצינו בפסוק שבה לקטורת, לכך כתיב (תרומה כ"ה ו') "בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים", ידע מה שבה לשמן המשחה בא גם לקטורת. וכ"כ בסידור הרוקח.

5 והאריכו האחרונים להוכיח מהו "קנה בושם" המוזכר בתורה, ע"י כסף משנה (הל' כלי המקדש פ"ב הי"ד), בשם הסמ"ג (עשין סי' קס"ז), ובספר השרשים להרד"ק - ערך "קנה", ובמעדני יו"ט על הרא"ש (ברכות פ"ו סי' ו' אות ת"ב) ובדברי חמודות (שם אות ט"ו), וע"י שלטי הגיבורים (פרק פ"ה) באריכות גדולה.

1 ומצינו בהפטרה (מ"ד י"ד) "וְיִאֲמְרוּ לוֹ בְּעֵינֵי יְעֹזֵב אֶרֶץ וְנִשְׁמַח יְיָ בְּיָדְךָ" נ"י של "ארץ" זעירא, והוא הפטרה היחידה שיש בה אות זעירא, (וצריך זהירות בכתובתו שלא יראה כו' ומשמעותו "ארץ"). וכן מצינו בהפטרה (מ"ד ט') "וְיִגְדְּיָהֶם הַמָּוֶה בְּלִי יְרֵאוֹ" נקוד על "המה", והוא ההפטרה היחידה שנקוד על אותיותיו. ואת רבתי בהפטרה מצינו רק בשבת הגדול (מלאכי ג' כ"ב) "לְקַרְוֹ תוֹרַת בְּנֵי־הָאֱלֹהִים".
 2 ובהג"ה רש"י על המדרש שם הקשה, איך ניתן להוכיח מ"קמון" על "קנה", דגבי שמן המשחה הם בי מינים, וכן בשיר השירים (ד' י"ד) כתיב "נודד וכרכום קנה וקינמון". וכן הקשה בקריית מלך (הל' כלי המקדש פ"א הי"ג) ובטעמא דקרא (ישעיה), ע"י"ש.

